

Gróf Pálffy József és a szabad királyi városok ügye az 1843/44. évi országgyűlésen

DEÁK ÁDÁM

Bevezető

Tanulmányomban az 1843/44. évi országgyűlésen részletesen tárgyalt szabad királyi városok ügyét vizsgálom gróf Pálffy József (*1. kép*) hozzászólásain keresztül. A városok országgyűlési helyzetének rendezése égető problémává vált már ekkorra, ugyanis jogaikat a megelőző évtizedekben alaposan megnyirbálták. Egyetlen kollektív szavazattal rendelkeztek, míg korábban városonként szavazhattak. Pontosán nem tudjuk, mikor következett be ez a szavazat csökkenés, de a kutatók abban egyetértenek, hogy az 1825/27. évi országgyűlésre ez a folyamat már befejeződött.¹ A megyei nemesség ellenséges volt a városokkal szemben, mert azok a király hatalma alatt álltak, így jelentős befolyást tudtak elérni a törvényhozásban. Továbbá hivatkoztak arra is, hogy csak egy nagyon szűk réteg az, aki a város irányításába beleszólhat, a polgárság nagy része ki volt zárva a politikai véleménynyilvánításból, s ezt mielőbb rendezni akarták. Javaslatok már az 1790/91. évi országgyűlésen is születtek, de nem került sor a rendezésre. Ennek egyik oka az volt, hogy a Habsburg Birodalom hosszadalmas és anyagilag megterhelő háborúkat vívott, másrészt talán még a bécsi udvar sem látta elérkezettnek az időt az átalakításra. A diéta után, 1793-ban az úgynevezett rendszeres bizottságok egyike összefoglalta a szabad királyi város fogalmát. Eszerint a szabad királyi városok olyan különleges polgári közösségek, amelyek privilégiumokkal rendelkeznek, területük felett saját törvénykezési joguk van, a király közvetlen ellenőrzése alatt állnak, emellett kollektíven nemes személynek számítanak, és képviselőik útján részt vesznek az országgyűlésen.²

Pálffy József 1810. november 15-én Vöröskőn született, szülei: gróf Pálffy Ferenc és Erdődy Jozefa.³ Már fiatalon jelentős szerepet vállalt a politikai életben, az 1832/36. évi országgyűlés alsótábláján tűnt fel, mint özvegy gróf Pálffy Rudolfné Kolowrath Antónia grófnő képviselője. Az 1839/40. évi országgyűlésen már a felsőtáblán foglalt helyet a gróf Batthyány Lajos által szervezett szabadelvű reformerek között. Pálffy József is tagja volt annak a csoportnak, amely 1839. június 10-11-én Batthyány vezetésével megalapította az ellenzéki mágnás kaszinót, majd később egy úgynevezett kiskaszinó is alakult, melynek szintén alapító tagja volt. 1839. november 18-án az egyik kiskaszinói gyűlésen mondták ki a főrendi ellenzék megalakulását. Báró Eötvös József és gróf Teleki László mellett ő volt az egyik legkiemelkedőbb szónok, főleg a kormányzatot ostromozta beszédeiben. A bécsi udvar titkos rendőri jelentések

¹ BÁNK 1914, 18; GÁRDONYI 1926, 108; SZÓCS 1996, 25–26; CZOCH 2005, 294; CZOCH 2006, 219.

² CZOCH 2005, 308.

³ JEDLIČSKA 1910, 622.

alapján egy hétfokú skálát alakított ki, amibe a főrendi tagokat besorolták annak alapján, hogy mennyire tekinthetők veszélyesnek politikai szempontból. A két véglet az ultrabaloldali és a szélsőjobb kategória volt. Pálffy Józsefet és Batthyány Lajost is az ultrabaloldali kategóriába sorolták, külön érdekességként ki kell emelni, hogy gróf Széchenyi István is ebbe a kategóriába került.⁴ Az 1843/44. évi országgyűlésen már az egyik legjelentősebb ellenzéki vezér volt Pálffy, a konzervatívok a „felsőtábla sulykának” csúfolták, mivel többször is keményen bírálta őket. Ezt a tényét tanulmányomban is bizonyítani fogom. 1848-ban az első felelős magyar kormány megalakulásakor Pozsony vármegye főispánjává nevezte ki az uralkodó. A szabadságharcban tevékenyen nem vett részt, birtokaira vonult vissza.⁵

1. kép: Gróf Pálffy József

Forrás: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/5632> (Letöltés: 2017.06.19.)

⁴ MELKOVICS 2014.

⁵ BOROVSZKY 1904, 726.

1855-ben nagynénjétől, özvegy gróf Erdődy Józsefnétől megszerezte a jókői birtokokat. Így körülbelül 16 ezer holdnyi birtok jutott a kezébe, amit idővel rendbe hozatott, a vittenci kastélyt felújíttatta, birtokai központjává tette. A teletet főleg Budapesten töltötte, a nyarakat a vittenci kastélyában, szenvedélyes vadász volt, ez volt legkedvesebb kikapcsolódása.⁶

Az 1861. évi országgyűlésen jelent meg újra a közéletben, és ismét jelentős szerepet vállalt a felsőházi politikában. Még a diéta előtt, március 23-ai beszédében kijelentette, hogy az 1848. évi alkotmány mellett áll ki az országgyűlésen. Az 1865 decemberében összeült országgyűlésen ismét jelen volt, február 13-án felszólalt a felsőtábla tanácskozásán, majd február 22-én tagja volt annak a bizottságnak, amelyik átnyújtotta az uralkodónak a felirati javaslatot. A második felelős magyar kormány megalakulásakor, 1867-ben ismét Pozsony vármegye főispánjává nevezte ki az uralkodó, ezt a hivatalt 1869-ig viselte. 1869. május 9-én végrendeletében a jókői hitbizomány (Pozsony és Nyitra vármegyékben fekvő területek) örökösének ifj. Pálffy Józsefet nevezte ki (testvére, Pálffy Móric altábornagy fiát), az alapítólevelet 1883. február 11-én állították ki, majd április 24-én az uralkodó is jóváhagyta.⁷ Gróf Pálffy József 1873. május 7-én halt meg Budapesten. A vittenci templomban helyezték végső nyugalomra.⁸

A szabad királyi városok ügye az 1843/44. évi országgyűlésen

Szentkirályi Móric Pest megyei követ vezetésével dolgozták ki a szabad királyi városok (2. *kép*) reformjára irányuló javaslatokat. A kormányzat, az ellenzékiek és a városok is azt remélték, hogy végre rendezik ezt a kérdést, hiszen az uralkodó napirendi javaslatai között is az elsők között szerepelt ez az ügy. A törvénytervezetek 1843. szeptember 27-re készültek el.⁹ A belszerkezeti kérdésekről már ekkor elkezdtek tárgyalni a Karok és Rendek. Sok téma szóba került: közigazgatási, igazságszolgáltatási és gazdálkodási kérdések, külön érdekességként meg lehet említeni, hogy a nők szavazati joga is felmerült (a polgárok özvegyeire vonatkozóan), ez akkoriban újdonságnak számított. A városok alsótáblai szavazati jogáról csak 1843. november 21-én kezdtek tárgyalni.¹⁰

A felsőtáblán 1844. február 29-én került először napirendre a szabad királyi városok ügye, melynek kapcsán az arányos szavazati jog megadása és a belszerkezet átalakítása volt a legfontosabb kérdés. Pálffy József maga is a városok ügyének a rendezését tartotta a legfontosabb kérdésnek az országgyűlésen, úgy vélte, nagyobb befolyást kell biztosítani számukra, arányos szavazati jogot kell adni, valamint engedni, hogy a köztanácskozásokon a

⁶ JEDLICSKA 1910, 623.

⁷ BOROVSKY 1904, 659, 726.

⁸ JEDLICSKA 1910, 623.

⁹ ANTAL 2013, 23. A törvénytervezet kilenc fő részből és 432 paragrafusból állt.

¹⁰ BÁNK 1914, 23–25.

polgárok is részt vegyenek, mivel a közterhekből is jelentős részt vállalnak. Kijelentette, hogy a Karok és Rendek javaslatait támogatja, eszerint a városok belső szerkezetének a rendezésétől függjön a városok szavazati joga. A szabad királyi városok ekkor a kamarai függés révén a bécsi kormányzat bázisának számítottak, melynek közvetlen befolyása volt a belügyeikre.¹¹ Pálffy József azt hangoztatta, hogy csak akkor hajlandó a rendezésre, ha ez a befolyás megszűnik.¹²

2. kép: Szabad királyi városok
(KECSKEMÉTI 2008, 83)

A „be- és kikebelezés” kérdései

A „be- és kikebelezés” volt a rendezés egyik alappillére, Pálffy József ezt többször is fejtegette: ha pontosan meghatározzák, mit jelentsen ez a fogalom, akkor majd át lehet térni arra, hogy milyen módon szereshető meg a birtok. Alapelveként megfogalmazták: a bekebelezendő nemesi kúriákat és birtokokat, amelyek a város területén fekszenek, a korábbi tulajdonosától ki kell „kebelezni”, és el kell veszíteniük addigi jogait, mivel a városi törvényhatósági szervek,

¹¹ EPERJESSY 1988, 257, 261. A Kamarától és a Helytartótanáctól való kettős függés megszüntetése, és csak a Helytartótanács alá tartozás volt többek között Székesfehérvár és Debrecen egyik követelése.

¹² FÖRENDI NAPLÓ III., 176. CX. ülés, 1844. febr. 29.

rendőrség és a bíróság csak így gyakorolhatják a jogosítványaikat, és tarthatják fenn a rendet azon birtokok felett is.¹³

Eötvös József úgy érvelt, hogy ha a „közigazgatás célszerű rendezése megkívánja”, meg kell engedni a „bekebelezést”. Erre vonatkozóan példákat is említett: Pozsony-Váralja, Buda-Óbuda. Ez a javaslat azért volt jelentős, mert így egy város meg tudta volna szerezni azokat a területeket, amelyek más törvényhatóság irányítása alá tartoztak, de már összenőttek vele. Egy másik példa szerint így egyesülhetett volna bel- és külváros, melyeket korábban fal választott el. A konzervatív főrendek azonban úgy vélték, hogy ez sértené nemesi tulajdonosi jogaikat és az ősiség törvényét. Végül kompromisszumos megoldási javaslat született: a városi törvényhatóság bizonyos tekintetben kiterjeszthetné a hatalmát a szomszédos területre, de nem „kebelezheti be” azt, ezt az alsótábla elfogadta. Azt viszont nem támogatták, hogy a „bekebelezett” terület a korábbi privilégiumait megőrizze, ezt az indítványt a felsőtábla is elfogadhatónak minősítette.¹⁴

A városok szabályrendelet-alkotási joga és a főfelügyelői intézmény

Vitát váltott ki az a kérdés is, hogy a szabad királyi városok milyen mértékben kapjanak szabad kezet a szabályrendelet-alkotás terén. A rendezésnél a megyék hasonló jogát vették volna alapul. Báró Majthényi Antal lipitói főispán úgy vélekedett, hogy a városi tanács által kibocsátott statutumokat csak azután hajthatják végre a városok, ha azokat a Helytartótanács jóváhagyta. Pálffy József azzal egyetértett, hogy nem szabad teljesen szabad rendelkezést engedni a városoknak, mert az visszaélésekhez vezetne. Tisztán és érhetően kijelentette, hogy épp úgy gátat akar szabni a városi törvényhatóságoknak, mint a kormányzatnak, ezért az arany középutat kell keresni. Véleménye az volt, hogy meg kellene fogalmazni néhány új paragrafust, amiben tisztázzák, ki milyen jogokkal rendelkezik. Az alábbi kiegészítéseket javasolta: először is, szabályrendeleteket nem hozhatnak törvény ellenében a szabad királyi városok. Másodszor, a statutumok nem terjedhetnek túl a városi törvényhatóságok belügyein. Végül, a felügyeleti jog csak olyan mértékben illesse a kormányzatot a királyi városokra nézve, mint amekkora a megyékre nézve érvényesül. Emellett egy másik javaslatot is felvetett: azokat a szabályrendeleteket, amiket a Helytartótanács nem fogad el, indoklással küldje vissza, ne csak önmagukban, megjegyzés nélkül. Eötvös József is részben egyetértett Pálffy ezen javaslataival, szerinte sem szabad a városoknak teljesen szabad kezet adni, de ezen szabályrendeletek életbe lépését a Helytartótanácsnak kell jóváhagyni s a döntést indokolni. Eötvös későbbi centralista beállítottsága már ennél a javaslatánál is jól érzékelhető. A vita végén a lipitói főispán indítványát fogadták el.¹⁵

¹³ FÖRENDI NAPLÓ III., 181., 183. CX. ülés, 1844. febr. 29.

¹⁴ CZOCH 2006, 226–227.

¹⁵ FÖRENDI NAPLÓ III., 260–264, 281. CXV. ülés, 1844. márc. 7.

A főfelügyelői intézmény bevezetését gróf Keglevich Gábor tárnokmester javasolta 1844. március 22-én a főrendi tagoknak azzal az indoklással, hogy nem léteznek a városokban olyan köztes királyi tisztségviselő, akin keresztül végre tudnák hajtani a kormányzat intézkedéseit.¹⁶ Varga Norbert jogtörténész a dualizmus kori városi főispánhoz hasonlította a főfelügyelők tervezett szerepét. A városi főispán volt a közgyűlés elnöke, a tisztújításokat vezette, és felelősségre vonhatta a képviselőket.¹⁷ Pálffy József a főfelügyelői tisztséget az országgyűlés végéig a leghatározottabban elutasította. Ennek a hivatalnak a bevezetésével ugyanis azt érnék el, hogy a kormányzat még nagyobb befolyást gyakorolna például a követutasítások meghatározására, a tanácskozásokra, illetve a tisztségviselők választására.¹⁸ Az alsótábla szűk keretek közé akarta szorítani a főfelügyelő hatáskörét. Polgármester és főfelügyelő nem lehetett volna ugyanazon személy: csak felügyelhetné a végrehajtást, de közvetlenül nem gyakorolhatná azt.¹⁹ A főfelügyelő nem nevezhetne ki olyan személyt a tisztségekre, akit a polgárok nem fogadnak el. A tisztségviselők feletti ellenőrzési jogát is korlátozni kívánták, csak ideiglenesen menthetett volna fel valakit a tisztsége alól, és a végleges felmentés joga csak a polgárokat illette volna meg.²⁰

Az adók kérdése

Felmerült a háziadó kivetésének kérdése is, a javaslat módosításával Apponyi György gróf állt elő. Úgy vélekedett, hogy a városi tanácsok vethessenek ki háziadót, de amíg felsőbb hatóságok ezt nem hagyják jóvá, addig ne szedhessék be. Eötvös József egyetértett Apponyival annyiban, hogy a Helytartótanácsnak kell eldönteni, hogy a városok szedhetnek-e adót, ugyanakkor azt is hozzátette, hogy minden országgyűlésre be kelljen terjeszteni az adójavaslatot. Pálffy ezt az ügyet teljesen a városi polgárságra bízta volna, és nem akarta, hogy a Helytartótanács beleszóljon.²¹ A felszólalók többsége Apponyi gróf indítványát fogadta el.²²

A királynak fizetendő adóról is tárgyaltak, báró Mednyánszky Alajos úgy vélekedett, hogy a szabad királyi városok, ha tudják, megválthatják magukat, de csak önkéntes alapon, úgy, mint a jobbágyok a földesuruktól. Pálffy József is helyén valónak találta ezt, de kifejtette: a megváltástól önmagában semmi sem fog változni, mert az országgyűlésen nem lesz több szavazati joguk. Ahhoz, hogy függetlenek legyenek a városok, mindenképpen meg kell szüntetni az adózáson

¹⁶ KAJTÁR 1992, 42.

¹⁷ VARGA 2008, 7.

¹⁸ FŐRENDI NAPLÓ V., 317. CLXXXVIII. ülés, 1844. aug. 2.

¹⁹ KAJTÁR 1992, 43

²⁰ MOLNÁR 2007, 174–175.

²¹ FŐRENDI NAPLÓ IV., 125–126. CXXXII. ülés, 1844. márc. 28.

²² FŐRENDI NAPLÓ IV., 127. CXXXII. ülés, 1844. márc. 28.

keresztüli függést.²³ Eötvös József és Batthyány Lajos is támogatták ezt. Ezen javaslatát Pálffy egy későbbi hozzászólásában is megerősítette: olyan törvényt kell hozni, amely kötelezően kimondja a megváltást a királyi igazgatás alól. Példaként említette az önkéntes örökváltságot, ami azonban csak kevés paraszt számára hozta el a földesurától való megváltkozást.²⁴

Polgári kvalifikációk kérdése

A következő üléseken azt tárgyalták, hogy milyen követelménynek kell megfelelni annak, aki városi polgárjogot akar szerezni. A lakosokat két kategóriába sorolták: polgárok és közlakosok. A Karok és Rendek a következő felirati javaslatot küldték a főrendeknek: A pont: *„Kik a város területéhez tartozó fekvő tulajdont szereztek, ha azt egy év óta bírják, kik pedig oly tulajdont örökösödés útján kaptak, mihelyt a birtoknak közvetlen elődeik által megkezdett, és amazok által olyan esetben folytatottnak tekintett egy évi birtok idő kített.”*²⁵ Gróf Péchy Emánuel összefoglalta, hogy miért is nem célra vezető elfogadni ezt a javaslatot. A birtok mennyisége nincs meghatározva ebben a javaslatban, így akármilyen kicsi birtoka is van valakinek, polgárjogot kapna. Ehhez azonban rendelkezni kelljen bizonyos fokú „értelmiséggel” is. Hozzászólásában kifejtette: akik a városban nem sok vagyonnal bírnak, és a legfontosabb dolguk az, hogy a napi betevő falatot megkeressék, kevésbé fognak az ország ügyeivel foglalkozni, mint azok, akik tehetősebbek, és nincsenek anyagi gondjaik, így feltételezhetően jobban szívükön viselik a hon sorsát. Péchy végül így határozta meg a szerinte szükséges birtok nagyságát: *„Polgárok lehetnek, kik a város területén oly fekvő tulajdont bírnak, mely a telekkönyvben az ő nevükre van beírva és melynek értéke kisvárosokban legalább 400-tól – 600, közép városokban 1000-tól – 2000, nagy városokban 3000–4000 Ft-ig felér.”*²⁶ A feliratnak volt egy B pontja is, ami így szólt: *„Polgárok lehetnek, kik a város területén, mint kézművesek, gyárosok, kereskedők három év óta állandóan laknak, tulajdon gyárral, műhellyel, s illetőleg kereskedési teleppel bírnak, és az általuk folytatott keresettől egyenes adót fizetnek.”*²⁷ Péchy úgy vélekedett, hogy nem szabad minden fentebb említettnek polgárjogot adni, mert könnyen túlsúlyba kerülhetnének azokkal szemben, akiket az A pontban említettek. Az alábbi módosításokat javasolta: a gyárosoknak bejegyzettnek kell lenniük, a kereskedőknek pedig rendes kereskedőnek. A kézműveseknek is meghatározott jövedelemmel kell bírniuk: kisvárosban 200, középvárosban 400, nagyvárosban pedig évi 600 forint legyen a keresetük, emellett számadáskönyvet is vezetniük

²³ BÁCSKAI 2006, 230. A korábbi évtizedekben megnöttek a szabad királyi városok terhei, nem csak a királyi adót szedték be, hanem hadiadót, koronázási ajándékot, országgyűlési díjakat és katonai szolgáltatásokat is vártak tőlük.

²⁴ FÖRENDI NAPLÓ IV., 163–164, 282–283. CXXXIII. ülés, 1844. márc. 29. és CXLVIII. ülés, 1844. máj. 14.

²⁵ FÖRENDI NAPLÓ III., 370–371. CXXII. ülés, 1844. márc. 15.

²⁶ FÖRENDI NAPLÓ IV., 1–2. CXXIII. ülés, 1844. márc. 16.

²⁷ FÖRENDI NAPLÓ IV., 1–2. CXXIII. ülés, 1844. márc. 16.

kell. A három évet hosszú időnek minősítette, egy évre módosítani indítványozta. A főrendek nagy része elfogadta ezeket a javaslatokat.²⁸

Pálffy József viszont nem értett ezzel egyet, szerinte ezek a javaslatok csak arra jók, hogy minél jobban csökkentsék a polgárjoggal bírók számát. Ő maga a Karok és Rendek javaslata mellett állt ki némi módosítással. A javaslat 1. paragrafusát úgy módosította volna, hogy az kapjon polgárjogot, aki házzal bír. Javaslátát így indokolta: „*hol a Karok és Rendek az első §-ban a tulajdonról szólnak, én a tulajdont nem említeném, mert ez az eszme sokkal tágabb értelemben vétethetik, mint sem akarnám, például egy négyszögölnyi földet bírónak is tulajdona van, én az ilyet polgári jogokkal felruházni nem akarom [...] de itt én ebben a §-ban egyedül házat említenék: mert arról, ki házat bír, felteszem, hogy annyi értéke van, mennyivel a város csendét, rendét és anyagi jólétét előre mozdítani érdekében fekszik.*”²⁹ A javaslat B pontját Pálffy úgy módosította volna, hogy ne minden kézművest értsenek bele, csak a céhmestereket.³⁰ Külön kategóriát képeztek továbbá az értelmiségiek, például orvosok, mérnökök és ügyvédek, ők is polgárjogot kaphattak, ha a városban laktak már három éve, és jövedelmükből adót fizettek, Pálffy ezt teljes egészében elfogadta. Azok is polgárjogot kaphattak, akik házbért fizettek legalább négy éve, ezt viszont ki akarta hagyni a törvénytervezetből. Ezen feltételek hiánya esetén azonban azok továbbra is polgárjoggal rendelkeztek volna, akik már korábban megszerezték azt.³¹ Ezen észrevételei után Pálffy újra feltette a kérdést, szükséges-e megszorítani a polgárjoggal rendelkezők számát. Ő maga továbbra is úgy vélekedett, hogy nem. Nem a polgárok nagy száma az oka a szabad királyi városok rendezetlenségének, hanem a „bürokrácia”, amely eddig kizárólag egyedül gyakorolta a városokban a hatalmat. Tehát nem az lenne a feladat, hogy ennek a „bürokráciának” a befolyását növeljék tovább, hanem éppen ellenkezőleg az, hogy csökkentsék, és a polgárokat mentesítsék tőle.³²

Az aktív katonai szolgálatot teljesítők nem kaphattak az alsótábla javaslata szerint polgárjogot, csak ha a fentebb említett követelményeknek megfeleltek. Akik nem tartoztak a polgárság kategóriájába, azokat közlakosoknak nevezték, például: koldusok, de ha a városban születtek, és ezt tudták igazolni, akkor őket nem lehetett elkergetni, hanem be kellett fogadni.³³

Országgyűlési követek választásának kérdése

A Karok és Rendek javaslata az volt, hogy a polgárok is közvetlenül részt vehessenek az országgyűlési követek választásában, Pálffy József ezt pártolta. Szerinte azért nem volt befolyásuk eddig a szabad királyi városoknak az

²⁸ FÖRENDI NAPLÓ III., 370–371; IV., 1. CXXII. ülés, 1844. márc. 15. és CXXIII. ülés, 1844. márc. 16.

²⁹ FÖRENDI NAPLÓ IV., 4. CXXIII. ülés, 1844. márc. 16.

³⁰ FÖRENDI NAPLÓ IV., 1. CXXIII. ülés, 1844. márc. 16.

³¹ VÖRÖS 1980, 900; FÖRENDI NAPLÓ IV., 1. CXXIII. ülés, 1844. márc. 16.

³² FÖRENDI NAPLÓ IV., 4. CXXIII. ülés, 1844. márc. 16.

³³ VÖRÖS 1980, 900.

országgyűlésen, mert a polgárok nem rendelkeztek megfelelő jogokkal. Ezen a ponton is kijelentette, hogy nem a polgárok a hibásak, hanem a „bürokrácia”. A konzervatívok végig a közvetett választást pártolták, csak az alsótáblával kötött kompromisszum miatt engedtek. Gróf Zichy Ferencnek az volt a javaslata, hogy a polgárok válasszák a városi képviselőket, akik pedig majd megválasztják az országgyűlési követeket. Zichy ezt azzal indokolta, hogy nagy zűrzavar támadna, ha mindenki közvetlenül választhatna. Szerinte az a megoldás, ha olyan képviselőket választanak, akikben a nagy többség megbízik. Továbbá a nagyobb városokat szerinte fel kell osztani kisebb kerületekre a képviselőválasztás alkalmával, mert ha mindenki egyszerre és egy helyen szavaz, az szintén zűrzavarhoz vezethet. Pálffy József szerint ezzel a polgárság nagy része ki lenne zárva a közvetlen követválasztásból, és nem kapnának több politikai jogot, emellett nem biztos, hogy a választott testület a polgárság érdekeit képviselné, nem inkább a „városi bürokráciáét”. A főrendi tagok többsége Zichy gróf javaslatát fogadta el végül.³⁴

Az 1844. március 21-ei felsőtáblai ülésen parázs hangulat uralkodott. Pálffy József továbbra is azt hangoztatta, hogy meg kell engedni minden polgárnak, hogy részt vegyen a városi képviselők és az országgyűlési követek választásában is. A következő felszólalásában olyan keményen bírálta a főrendi tagokat, mint még soha senki. Feltette a kérdést, hogy kikből áll a nemzet? A törvény szerint a négy rendből – jelentette ki. Ezután megfogalmazta azt a kérdést is, hogy kik képviselik a nemzetet? Erre azt a választ adta, hogy csak azok képviselhetik a nemzetet, akik valakitől felhatalmazást kapnak, jelen esetben csak a Karok és Rendek tagjai rendelkeznek ilyen felhatalmazással. A főrendi tagok viszont sem nem felhatalmazottak, sem nem választottak a nemzet által.³⁵

Az igazságszolgáltatás kérdései

Az egyik legfontosabb kérdés a bírósági ügyek reformja volt. Pálffy József is úgy vélekedett, hogy a városokat érintő feljebbviteli ügyeket a Kúriára kell bízni. A fennálló helyzetet tarthatatlannak minősítette, mivel ekkor még két kategóriába tartoztak a városok az igazságszolgáltatás szempontjából (tárnoki és személynöki), így a feljebbviteli ügyek vagy a tárnoki székhez vagy a hétszemélyes táblára kerültek.³⁶ Ezt meg kell szüntetni – vallotta, és az összes várost a Kúria alá kell vonni. Majthényi Antal javaslatával értett egyet, azzal a kiegészítéssel, hogy ne egy külön osztály foglalkozzon a városokkal.³⁷

Vita folyt továbbá a városi bíróságok szervezési elveiről, Eötvös József azt indítványozta, hogy az egyszer megválasztott bíró élethossziglan töltsse be a

³⁴ FŐRENDI NAPLÓ IV., 21–23, 34, 49. CXXIV. ülés, 1844. márc. 18.

³⁵ FŐRENDI NAPLÓ IV., 67–69. CXXVII. ülés, 1844. márc. 21.

³⁶ BÁNK 1914, 12. Werbőczy Hármaskönyve két részre osztotta a szabad királyi városokat igazságszolgáltatás szempontjából: személynöki városok (például: Székesfehérvár, Esztergom), illetve tárnoki városok (például: Buda, Pest, Pozsony).

³⁷ FŐRENDI NAPLÓ IV., 123. CXXXI. ülés, 1844. márc. 27.

tisztséget, így akart független bíraskodást felállítani. Úgy vélekedett ebben a kérdésben, hogy semmilyen hatalomtól nem függhet az, főleg nem az uralkodótól. Csak akkor lehessen elmozdítani a bírót, ha per folyik ellene. Pálffy József ezzel az indítvánnyal nem értett egyet, szerinte nem helyes az, hogy élethosszig tartó bírói hivatalt kapjon valaki. Mi a garancia arra, hogy végig független lesz? – tette fel a kérdést. Szerinte, ha megszűnik a bizodalom a bíró irányában, akkor azt le kell váltani, egyébként pedig 6 évente újra kelljen választani őket. Eötvös József is egyet értett Pálffyval abban, hogy teljesen független bírák, ha vannak is, csak nagyon ritkán, ezért arra kell törekedni, hogy az ítélthozatalnál a bíró ne legyen részrehajló azok irányában, akik ügyében ítéletet hoz.³⁸

Apponyi György és Majthényi Antal is úgy vélekedett, hogy elkerülhetetlen az, hogy a bírók valamennyire részrehajlók legyenek. Szerintük a legigazságosabb ítéletekkel – amikor a bíró nem dönt egyik fél javára sem – vannak a legkevesebben megelégedve. Ezek a bírók sok ellenséget szerezhetnek maguknak, mert mindkét fél csalódott lesz. Pálffy József nem osztotta ezeket a vélekedéseket. Kifejtette, lehet, hogy a megyékben ez így működik, de a szabad királyi városokban egy testület és nem egy személy képezi a bíróságot. Továbbá az sem igaz, hogy a legigazságosabb ítéletekkel vannak a legkevesebben megelégedve, erre báró Wesselényi Miklós elítélését említette példaként. Pálffy egy másik felszólalásában már addig merészkedett, hogy kijelentette: azért nem hoznak független ítéleteket a megyei alispánok és szolgabírók, mert el sem olvassák a peranyagokat, csak aláírják az ítéletet. Ezt a kijelentését azután az ülést vezető Majláth György országbíró is cáfolta. A vita végén Eötvös javaslatát fogadták el.³⁹

Az egyik legfontosabb kérdés talán az volt, hogy a nemesekre milyen büntető és rendőri eljárás vonatkozzon a szabad királyi városokban. Erre a kérdésre gróf Tihanyi Ferenc adta a legjobb választ. Úgy vélekedett, hogy mindenkire ugyanazok a törvényhatósági szabályok vonatkozzanak, legyen az nemes vagy városi polgár. A katonákat tekintette egyetlen kivételnek, mivel ők lehet, hogy csak ideig-óráig tartózkodnak a városban, emellett katonai bíróság alatt állnak, ami sokkal szigorúbb. A nemeseknek engedni kell a kiváltságaikból, mert csak így haladhat előre az ország a fejlődés útján. Továbbá kijelentette, hogy rendezni kell a szabad királyi városok országgyűlési szavazati jogát is, nagyobb szerepet kell engedni számukra. Az ülésen jelen lévők nagy többsége a hozzászólások alapján egyetértett ezzel a felszólalással, köztük Pálffy József is.⁴⁰ Pálffy bírálta az arisztokráciát, mert nem hajlandók engedni a kiváltságaikból. A megyei törvényhatóság a nemesség érdekeit védi, a városi a polgárságét, ezt a különbséget kell megszüntetni. Csak akkor lehetnek egyenlők, ha mindenkire ugyanazok a bírói és rendőri szabályok vonatkoznak. Pálffy József határozottan

³⁸ FÖRENDI NAPLÓ IV., 132, 134–135. CXXXII. ülés, 1844. márc. 28.

³⁹ FÖRENDI NAPLÓ IV., 138–140. CXXXII. ülés, 1844. márc. 28.

⁴⁰ FÖRENDI NAPLÓ III., 344. CXX. ülés, 1844. márc. 13.

és nyíltan kijelentette, hogy eltörölni kívánja azon nemesi kiváltságokat, amelyek akadályozzák ezt a folyamatot.⁴¹

A városok szavazati joga

Törvényesen az 1608. évi koronázás utáni 1. törvénycikkben⁴² állapították meg a szabad királyi városok szavazati jogát az országgyűléseken. A törvénycikk csak azoknak a városoknak adott szavazati jogot, amelyeket az 1514. évi 3. törvénycikkben említenek.⁴³ Ennek ellenére egyre több város kapott helyet és szavazati jogot az országgyűlésen. A vármegyék jogosan félték attól, hogy a városi szavazatok száma meghaladja az övéiket ezért korlátozó törvényt alkottak, az 1687. évi 17. törvénycikk kimondta, hogy nem lehet növelni a szabad királyi városok számát az országgyűlés hozzájárulása nélkül.⁴⁴

Szőcs Sebestyén igen alapos tanulmányt készített azokról a szakirodalmi munkákról (közülük magam is jó néhányat felhasználtam), melyek a városok alsótáblai szavazati jogával foglalkoznak. Végül ő is arra a megállapításra jutott, hogy az 1825/27. évi országgyűlésen már összességében csak egy szavazatot számítottak a városoknak. Szőcs és Szijártó M. István érdekes tényre hívta fel a figyelmet: a szavazatok összeszámlálása csak az 1790/91. évi országgyűléstől volt rendszeres, előtte csak egyes esetekben számították egyenként a szavazatokat, legtöbb esetben mérlegelték azokat.⁴⁵

Sajnos még a reformkor idején élt Jászay Pál sem tudta pontosan meghatározni, hogy mikor ment végbe ez a szavazat csökkenés. Abban biztos volt, hogy a városok egyenkénti szavazati joga a XVII. században még érvényesült. Gróf Eszterházy Miklós nádor művére hivatkozott, aki 1641-ben jelentette meg írását az országgyűlés rendezésével kapcsolatban, és nem említette, hogy a városok szavazati joga csökkent volna. Jászay 1807-ig foglalta össze az eseményeket, ebben az évben Fiume és Buccari kapott szabad királyi városi rangot és szavazati jogot az országgyűléseken, de hogy ez érvényesült-e, arról nem írt.⁴⁶

Erdmann Gyula is foglalkozik a szabad királyi városok szavazatának csökkenésével az egyik legújabb munkájában, azonban maga a szerző nem foglalt álláspontot egyik időpont mellett sem, csak összefoglalta az eddig

⁴¹ FŐRENDI NAPLÓ III., 319–320, 339–340. CXIX. ülés 1844. márc. 12. és CXX. ülés 1844. márc. 13.

⁴² SZIJÁRTÓ 2010, 43–46. Ez a törvény kimondta, hogy szétválik az országgyűlés, így létrejött az alsó- és felsőtábla. A négy rendet a főpapok, mágnások és bárók, nemesek, valamint a szabad királyi városok alkották. A szabad királyi városoknak ez a törvény biztosította a részvételt az országgyűlésen. A városok a negyedik rendnek számítottak.

⁴³ KUBINYI 2006, 58. Kubinyi András fontos észrevételt tett a törvénnyel kapcsolatban: ez a törvénycikk nem a városokat, hanem az elidegeníthetetlen koronajavakat sorolta fel.

⁴⁴ GÁRDONYI 1926, 106–107; ERDMANN 2014, 408.

⁴⁵ SZŐCS 1996, 19–29; SZIJÁRTÓ 2010, 281–296.

⁴⁶ JÁSZAY 1843, 49, 54. Jászay itt pontatlan volt: Buccari nem 1809-ben, hanem szintén 1807-ben kapta meg a részvételi jogot az alsótáblán. (1000 ÉV TÖRVÉNYEI),

megjelent tanulmányokat. Megemlíti Szöcs Sebestyént, Kecskeméti Károlyt, Pálmány Bélát, akik szerint az 1825/27. évi országgyűléstől kezdődően számítanak egy szavazatot a városoknak. Gergely Andrásra is hivatkozik, aki szerint ez 1833-ban következett be, emellett Jászay Pál munkájáról is említést tesz.⁴⁷

Ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy az 1791. évi 25. törvénycikk kimondta, hogy a szabad királyi városok továbbra is élhetnek korábbi jogaikkal és privilégiumaikkal. Nem tudjuk azonban, ez érvényesült-e az országgyűlési gyakorlatban.⁴⁸

Az alsótáblai eredeti tervezet szerint a 47 szabad királyi város 32 szavazatot kapott volna, ebben az esetben az 52 megye szavazatát megdupláznák, és így az 104 lenne. Ha ez nem megvalósítható, akkor maradt volna az addig bevett szokás: 52 szavazat a megyéknek, miközben 16 szavazatot kapnak a városok. Az utóbbiak lakosságszám arányában osztoznának a szavazatokon. A 30 ezer főnél népesebb városok két szavazatot, a 12 ezer főnél népesebbek egy szavazatot, a 9 ezer főnél népesebbek fél szavazatot kapnának. Az ennél kisebb városokat össze akarták vonni kettes-hármas csoportokba, és így együttesen kaptak volna egy vagy fél szavazatot. A népesség száma volt a döntő, de figyelembe kívánták venni a város gazdasági helyzetét, illetve azt, hogy mennyi adót fizet. A városok képviselői azonban nem támogatták ezt a javaslatot, ők a városenkénti egy-egy szavazat mellett álltak ki továbbra is.⁴⁹

1844. március 30-án tárgyalták alaposabban a kérdést a felsőtáblán. Pálffy József keményen bírálta a főrendi tagokat, főleg azért, mert szinte egyetlen pontot sem fogadtak el a Karok és Rendek javaslatai közül. Összefoglalta az eddigi sérelmeket a városokkal kapcsolatban: a szabályrendeleteket csak azután hajthatják végre a városok, ha a Helytartótanács azokat jóváhagyta. Túl magas követelményeket állítanak a polgárság elé a választójog megadása tekintetében, így azok nagy része nem részesül jogokban. A polgároknak nem lehet választó és tanácskozó testületük, hanem mindkettőt egy testület alá vonják. A királynak fizetendő adót sem hajlandók eltörölni, hanem a felek önkényére bízzák, így a városok továbbra is a Kamara függésében maradnak. Ezután Pálffy kijelentette, hogy nem hajlandó több szavazatot adni a szabad királyi városoknak, mint amennyi fennáll (azaz 1 szavazatot), mert ezzel a bécsi udvar hatalmát erősítenék.⁵⁰

1844. május 15-én került újra napirendre a városok szavazati jogának kérdése. Pálffy a hozzászólása elején leszögezte, hogy abban az esetben elfogadta volna a 16 szavazatot, ha a Főrendek belemennének a közvetlen választásba. Báró Ambrózy Lajosnak az volt az indítványa, hogy bontsák külön csoportokra a városokat, és mindenki egyenlő tört szavazatot kapjon. Apponyi György is tett egy hasonló javaslatot, ő Pestnek adott volna egy szavazatot, a

⁴⁷ ERDMANN 2014, 407–414.

⁴⁸ 1000 ÉV TÖRVÉNYEL.

⁴⁹ CZOCH 2005, 296.

⁵⁰ FŐRENDI NAPLÓ IV., 167. CXXXIV. ülés, 1844. márc. 30.

következő 14 városnak fél-fél szavazatot és az összes többi 32 kisvárosnak negyed-negyed szavazatot. Pálffy József ezeket az indítványokat nem támogatta, sőt a legigazságtalanabbnak minősítette, több példát is említett, az egyikként Debrecent, amely szintén nagyváros, és csak egy fél vagy negyed szavazattal bírna az előterjesztett javaslatok értelmében.⁵¹ Dobszay Tamás is megemlíti tanulmányában, hogy figyelembe kell venni a lakosság számát a városi szavazatok rendezésénél, nem lehet minden városnak ugyanakkora befolyása.⁵²

Pálffy József csalódása a felsőtáblában

1844. augusztus 28-án immár ötödször került sor vitára a szabad királyi városokról a felsőtáblán. Pálffy József a hozzászólása elején leszögezte, hogy nem kíván semelyik paragrafushoz érdemben hozzászólni, mert már épp eléggé megvitatták azokat, és változásoknak helye úgy sem lesz. A nézeteit és észrevételeit közölte a főrendi táblával: szerinte azért nem tudnak érdemleges döntést hozni, mert túl nagyok az érdekkülönbségek a felsőtábla tagjai, illetve a két tábla között is. A nemzet jövője és az alkotmányosság megerősödése függ tőlünk – jelentette ki a Pálffy, és ez a fejlődés csak akkor lehetséges, ha hajlandók lennének megegyezni és egyes jogaikról lemondani. Ismét felrótta a sérelmeket a szabad királyi városokkal kapcsolatban, már kínpadhoz hasonlította az ügy tárgyalását, mert tudta nagyon jól, hogy pozitív eredmény nem várható. Az nem megoldás, ha főfelügyelőket neveznek ki, mert az a kormányzat hatalmát erősítené. A polgároktól elvárt követelmények irreálisak, sokkal több polgárt zárnak ki a politikai jogokból, mint ahány kapna ilyen jogokat. A polgári jelző nem lenne más, csak dísz. A végrehajtó hatalomnak túl nagy befolyást engednek azzal, hogy jóváhagyási jogot adnak a felsőbb hatóságoknak a szabályrendelet-alkotás terén. Azzal a 16 szavazattal, amit biztosítani akarnak, szintén a végrehajtó hatalmat erősítenék az alsótáblán. Az indulatait nem bírta magában tartani Pálffy: *„Méltóságok igyekezete tehát máshová nem megy, mint az egész szabadságból, az egész alkotmányból komédiát tenni, a nemzet érdekeit elnyomni, magából a nemzetből pedig játékot űzni.”*⁵³ Kitért arra is, hogy milyen gátlástalanul akartak a Főrendek az alsótáblával alkudozni. A felsőtábla hajlandó belemenni a közvetlen választásba, ha az alsótábla elfogadja a főfelügyelő intézményét, illetve a polgároktól elvárt magas választójogi követelményeket. Pálffy József felhívta a figyelmet arra is, hogy az alsótáblán utasításokhoz vannak kötve a követek, és nem fogadhatnak el bármilyen intézkedést. Bírálta a felsőtáblát, mert akadályozza a Karok és Rendek üzeneteit, ezzel gyakorlatilag a munkájuk semmit nem ér. Akkor már miért nem szüntetik meg? – tette fel a kérdést. Felszólalásában kijelentette, nagyon jól tudja, hogy a főrendi tábla a kormányzat kezében van, és csak olyan törvényjavaslatokat juttatnak az uralkodó

⁵¹ FŐRENDI NAPLÓ IV., 297. CXLIX. ülés, 1844. máj. 15.

⁵² DOBSZAY 2005, 557; KERÜLETI NAPLÓ IV., 612. (202. ker. ülés, 1844. máj. 24.): Pest és Bazin városok példáját említi.

⁵³ FŐRENDI NAPLÓ VI., 48–50. CCVII. ülés, 1844. aug. 28.

elé, melyek az ő érdekeit nem sérti, szerinte a felsőtáblának tulajdonképpen Bécsbe kellene költözni. Bírálta azért is a kormányzatot, mert az országgyűlés végnapját október 15-re tűzette ki az uralkodóval (november 12-ig tartott végül). Pálffy József továbbra is és még határozottabban kiállt a Karok és Rendek mellett. *„Iparkodásom, hitvallásom a nemzet érdekét és a hon boldogságát előmozdítani”*⁵⁴ – nyilvánította ki. Legszebb jogának minősítette, hogy a törvényhozásban személyesen részt vehet, ezt a jogát a nemzetségtől kapta, de erről bármikor hajlandó lemondani. Amit ezt követően mondott, nagy port kavart: *„Mihelyt a haza java ezt megkívánja én a nemzet érdekének előmozdításában egyedüli gátnak tekintem ezen táblát, és azért nyilván kinyilatkoztatom és nem tartózkodom egy szempillanatig sem többé kimondani, hogy örülni fogok, midőn azon időpont előfog jönni, midőn ebbéli jogommal utoljára foghatok élni, miszerint ezen tábla eltörlésére szavazhassak: ez hitem és meggyőződéseem.”*⁵⁵ Nyíltan vállalta és kimondta, amit eddig senki nem mert: ha a haza érdeke úgy kívánja, hajlandó lemondani személyes részvételi jogáról, és a felsőtáblát is hajlandó lenne eltörölni. Ez a felszólalása akkora indulatokat keltett, hogy az elnöklő József nádor is felszólalt, és rosszallta Pálffy kijelentését, azzal, hogy az az alkotmány sértés határát súrolta.⁵⁶

1844. október 3-án hetedszer is tárgyalták a városi kérdést. A Karok és Rendek végül önszántukból beleegyeztek a főfelügyelő hivatalának létesítésébe, a felsőtábla cserébe elfogadta a közvetlen választást, de továbbra is magas cenzenzushoz kötve. Pálffy József továbbra sem támogatta a főfelügyelői intézményt: ezzel csak egy újabb hivatallal bővülne az így is káros „bürokrácia”. A főrendi tábla tagjait továbbra is ostorozta: *„Hanem nem tartóztathatom meg magamat kimondani, hogy sajnálom hazámat, melynek azon balsors jutott, hogy oly fiait, oly törvényhozói születtek, kik a leggyengédebb kötelekeket szétépíteni képesek egy aranyborjúnak elnyerése végett, mely körül méltóságok [...] táncolnak.”*⁵⁷ Továbbra is kijelentette, hogy a felsőtábla eltörlése lehet a megoldás a nemzet érdekében. A karzaton helyet foglaló hallgatóság zajos tetszéssel nyugtázta beszédét.⁵⁸

Széchenyi István is reagált Pálffy József beszédére: *„Hinni akarom, hogy legtisztább szándékból és hazafi indulat nyomán ezen egész táblát eltörölni kívánja becsületes szándékból ered, és ezzel öméltósága magasabb célt akár elérni”*⁵⁹ – jelentette ki. Széchenyi is kinyilvánította, hogy nem szereti a felsőtáblát, de nem akarja eltörölni, mert a nemzet fejlődésének szempontjából nélkülözhetetlen. De bírálta is Pálffyt azért, mert gyalázta a főrendi tagokat. Feltette azt a kérdést is, hogy miért olyan biztos abban, hogy az ország fejlődni fog, ha elfogadják a Karok és Rendek javaslatait. Széchenyi is kijelentette, hogy

⁵⁴ FÖRENDI NAPLÓ VI., 48–50. CCVII. ülés, 1844. aug. 28.

⁵⁵ FÖRENDI NAPLÓ VI., 48–50. CCVII. ülés, 1844. aug. 28.

⁵⁶ FÖRENDI NAPLÓ VI., 48–50. CCVII. ülés, 1844. aug. 28.

⁵⁷ FÖRENDI NAPLÓ VI., 315–316. CCXXXVI. ülés, 1844. okt. 3.

⁵⁸ FÖRENDI NAPLÓ VI., 315–316. CCXXXVI. ülés, 1844. okt. 3.

⁵⁹ FÖRENDI NAPLÓ VI., 316–318. CCXXXVI. ülés, 1844. okt. 3

nem szereti a tétlenséget, de azt, hogy hirtelen ilyen nagy változások történjenek, nem támogatja.⁶⁰ (A vita után nem sokkal, gróf Zay Károly beszéde közben ajánltan esett le székéről Széchenyi.⁶¹)

Ezután Pálffy József újra felszólalt, egyetértett abban Széchenyivel, hogy a nemzetet előre kell mozdítani és fel kell szólalni az érdekében. Ismét bírálta az arisztokráciát, az alábbi kérdést tette fel: „[...] *Kérdem méltóságokat, tekintsek meg ezen táblát, van-e ezen arisztokráciában nemzeti szellem? Azt tartom, hogy itt egy csepp nemzetiség, nemzeti szellem nem létezik.*”⁶² A baloldalon ülők nem tetszésüket fejezték ki, a hallgatóság viszont éljenzésbe tört ki. Majd Pálffy megismételte: „*Mondom ezen táblában egy csepp nemzetiség sem létezik.*”⁶³ A magyar nyelv ügyét is szóba hozta, ha ez volt a legnagyobb siker, amit elértek a nemzet érdekében, az nem sok. „[...] *Miben létezik ennek nemzetisége? Abban, hogy magyarul szólnak a nemzet érdeke ellen*” – jelentette ki Pálffy.⁶⁴

Összefoglalás

A két tábla között kilenc üzenetváltás történt,⁶⁵ de a szabad királyi városok ügyében született javaslatok az alsó- és felsőtábla közötti éles ellentétek miatt nem emelkedtek törvényerőre. Emellett az a tény sem elhanyagolható, hogy a városok között is nagy ellentét húzódott. Egy titkos jelentés három csoportba osztotta őket, voltak az ellenzékietek támogatók, a konzervatívokat támogatók és a hallgatók vagy ingadozók.⁶⁶ A legnagyobb érdekülönbségek a szavazati jog és a polgárjog megszerzéséhez kötött magas cenzus miatt alakultak ki. A városok végig az egyenkénti szavazatot követelték az alsótáblán, de az alsó- és felsőtábla erre nem volt hajlandó. A két tábla a szavazatszám kérdésében hamar közös nevezőre jutott, de ennek megadását a belsejüket rendezéséhez köthette a többség. Persze volt ellenpélda is, a konzervatívok egyik kiemelkedő személyisége, gróf Szécsen Antal kijelentette, hogy a városoknak történelmi múltjuk miatt meg kell adni a szavazati jogot.⁶⁷ Abban a kérdésben is vita alakult ki, hogy ez a 16 szavazat vajon kit fog erősíteni. Az ellenzéki tagok közül többeknek, köztük Pálffy Józsefnek is az volt a véleménye, hogy ezek a szavazatok a kormányzatot fogják erősíteni, ha nem lesznek függetlenek a városok, az aulikusok ezt persze hevesen cáfolták. A polgárságtól megkövetelt

⁶⁰ FÖRENDI NAPLÓ VI., 316–318. CCXXXVI. ülés, 1844. okt. 3.

⁶¹ Idézem Zay ezen beszédét: „*Hogy pedig a magyar arisztokrácia nemzetiségünket fönntartotta volna, ennek a história ellent mond: a szegény református prédikátorok és a bocskoros nemes ember viskóiban tartaték fenn a nemzetiség, de korántsem az aranygyapjas vitézek, nem a többi lovagrendek nagykeresztesei, s nem a belső titkos tanácsosok által.*” LACKÓ 2001, 31; FÖRENDI NAPLÓ VI. 318. CCXXXVI. ülés, 1844. okt. 3.

⁶² FÖRENDI NAPLÓ VI., 320–321. CCXXXVI. ülés, 1844. okt. 3.

⁶³ FÖRENDI NAPLÓ VI., 320–321. CCXXXVI. ülés, 1844. okt. 3.

⁶⁴ FÖRENDI NAPLÓ VI., 320–321. CCXXXVI. ülés, 1844. okt. 3.

⁶⁵ KERÜLETI NAPLÓ I., 61. A szerző 17 üzenetváltásról tett említést.

⁶⁶ TAKÁTS 1932, 232.

⁶⁷ FÖRENDI NAPLÓ III., 173. CX. ülés, 1844. febr. 29.

magas választójogi cenzus miatt is többször összeszólkoztak. Az alsótábla és a főrendi ellenzék sokkal szélesebb rétegnek tette volna lehetővé a választójog megszerzését. A konzervatívok viszont magas cenzushoz kötötték, azzal érveltek, hogy anarchia alakulna ki, ha széles réteg szavazhatna. A főfelügyelő hivatala is vitákat váltott ki, Pálffy József az országgyűlés végéig ellenezte, nem akart feleslegesen újabb tisztséget beiktatni, mivel ezzel is csak a kormányzat befolyása nőtt volna. Az alsótábla végül nyomásra, többszöri üzenetváltás után mégis elfogadta azt, a közvetlen választás elfogadásáért cserébe.⁶⁸

A szabad királyi városok ügyét majd az 1847/48. évi országgyűlésen, a 23. törvénycikkben rendezték. Az előző diéta határozatait vették elő és alakították át.⁶⁹ Meghatározták a választójogot és az ehhez kapcsolódó cenzust, a képviseleti rendszert is bevezették, valamint egyes hatósági funkciók átkerültek a városi tanács hatásköréből a közgyűlésébe.⁷⁰ Az 1848. évi 5. törvénycikk rendezte a városok képviseleti jogát az országgyűlésen. Eszerint a 48 város 60 követet küldhetett a 377 fős parlamentbe, akik egyéni szavazati joggal rendelkeztek.⁷¹

Az 1843/44. évi országgyűlés összmérlege is elszomorító volt az ellenzék számára, hiszen csak 13 törvényt fogadtak el. Pontosabban csak 10 új törvény született, hiszen három törvénymódosítás volt. Ugyanakkor megannyi rendkívüli fontosságú javaslat került tárgyalásra, talán az 1843/44. évi országgyűlésen a legtöbb (több mint 100 javaslat), de közülük csak néhány emelkedett törvényerőre.⁷²

Az országgyűlés után 1844 novemberében a kormányzat az adminisztrátori rendszer kiterjesztésébe fogott, ezzel akarta erősíteni a befolyását a megyékben. A megyék nagy része ekkor reformpárti volt, a bécsi udvar ezért hozzálátott a főispánok leváltásához, illetve helyettesítéséhez.⁷³ Az 1843/44. évi diéta a kudarc ellenére is fontos állomás volt a liberális reformmozgalom történetében. Pálffy József volt az egyik legszókimondóbb személy az ellenzék tagjai közül, soha nem félt kimondani azt, ami szerinte a haza érdekeit sérti. Még akkor is felvállalta nézeteit, amikor tudta, hogy kisebbségben marad. Egy tőle származó idézettel zárom tanulmányomat: „*A nemzetiség és a nemzeti nyelv az az egyetlen egy kötelék, melly a haza polgárainak, ide és oda szórt érdekeit egybeforraszhatja, – s köz célra vezethet [...]*”.⁷⁴

⁶⁸ MOLNÁR 2007, 178–179. Apponyi György gúnyosan meg is jegyezte, hogy a mágnásellenzék elszigetelődött. Batthyány kijelentette, hogy nem az ellenzék szűgyene az, hogy az alsótábla megváltoztatta a véleményét.

⁶⁹ ANTAL 2013, 30. A törvénytervezet hét fő részből és 254 paragrafusból állt.

⁷⁰ GÁRDONYI 1926, 124.

⁷¹ PÁSZTOR 1935, 58.

⁷² VÖRÖS 1980, 913–914.

⁷³ CSORBA – VELKEY 1998, 166.

⁷⁴ FÖRENDI NAPLÓ I., 36–37. XIII. ülés, 1843. jún. 28.

Irodalom

- 1000 ÉV TÖRVÉNYEI = 1000 év törvényei internetes adatbázis
<http://1000ev.hu/index.php> (Letöltés: 2017.05.27.)
- ANTAL 2013 = Antal Tamás: A szabad királyi városokról szóló javaslatok az utolsó rendi országgyűlésen és az 1848: XXIII. tc. keletkezése. In: Balogh Elemér – Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged 2013, 21–40.
- BÁCSKAI 2006 = Bácskai Vera: „...A királyi városok által palléroztatnak az országok...” In: Á. Varga László (főszerk.): *Urbs. Magyar várostörténeti évkönyv I.*, Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 2006. 227–233.
- BÁNK 1914 = Bánk Ernő: *A szabad királyi városok ügye az 1843/44. évi országgyűlésen*. Budapest, 1914.
- BOROVSZKY 1904 = Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai – Pozsony vármegye*. Budapest: Apollo Irodalmi Társaság, 1904.
- CZUCH 2005 = Czuch Gábor: Pozsony és a „városi kérdés” a reformkorban. In: Gábor Czuch (főszerk.) – Aranka Kocsis – Árpád Tóth (szerk.): *Fejezetek Pozsony múltjából magyar és szlovák szemmel*. Pozsony: Kalligram, 2005, 291–310.
- CZUCH 2006 = Czuch Gábor: Hogyan határozható meg a város területe? – Az 1843/44. évi városi törvény vitái. *Korall* 24–25. (2006) 216–230.
- CSORBA – VELKEY 1998 = Csorba László – Velkey Ferenc: *Reform és forradalom (1790–1849)*. Debrecen: Csokonai Kiadó, 1998.
- DOBSZAY 2005 = Dobszay Tamás A szabad községek rendezésétől a szerződött községek felszabadításáig: A községek ügye az 1843/44-es országgyűlésen. *Századok* 139. évf. 3. sz. (2005) 545–584.
- EPERJESSY 1988 = Eperjessy Géza: *A szabad királyi városok kézművesipara a reformkori Magyarországon*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988.
- ERDMANN 2014 = Erdmann Gyula: *Szabadság és tulajdon – Az 1839–40. évi országgyűlés története*. Budapest: Országgyűlés Hivatala, 2014.
- FÖRENDI NAPLÓ = *Felséges Első Ferdinánd Austriai Császár, Magyar- és Csehország e néven ötödik koronás királya által szabad királyi Pozsony városába 1843-dik évi május 14-kére rendelt magyar-országgyűlésen a méltóságos főrendeknél tartatott országos ülések naplója I–VII kötet*. Pozsony–Pest: Landerer és Heckenast, 1844.
- GÁRDONYI 1926 = Gárdonyi Albert: A szabad királyi városok az 1848 előtti törvényhozásban. *Városi Szemle* 12. évf. 1–2. sz. (1926) 103–125.

- JÁSZAY 1843 = Jászay Pál: *A szabad királyi városok szavazatjoga országgyűléseken*. Pest 1843.
- JEDLICSKA 1910 = Jedlicska Pál: *Eredeti részletek Gróf Pálffy-család okmánytárához 1401–1653 s Gróf Pálffyak életrajzi vázlatai*. Budapest 1910.
- KAJTÁR 1992 = Kajtár István: *Magyar városi önkormányzatok (1848–1918)*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1992.
- KECSKEMÉTI 2008 = Kecskeméti Károly: *Magyar liberalizmus 1790–1848*. Budapest: Argumentum Kiadó – Bibó István Szellemi Műhely, 2008.
- KERÜLETI NAPLÓ = Kovács Ferencz: *Az 1843/44-ik évi magyar országgyűlési alsó tábla kerületi üléseinek naplója I–VI. kötet*. Budapest: Franklin–Társulat, 1894.
- KUBINYI 2006 = Kubinyi András: „Szabad királyi város” – „Királyi szabad város”? In: Á. Varga László (főszerk.): *Urbs. Magyar várostörténeti évkönyv I.*, Budapest : Budapest Főváros Levéltára, 2006, 51–61.
- LACKÓ 2001 = Lackó Mihály: *Széchenyi elájul – Pszichotörténeti tanulmányok*. Budapest: L'Harmattan, 2001, 29–42.
- MELKOVICS 2014 = Melkovics Tamás: A reformkori főrendi liberális ellenzék. *Vasi Szemle* 68. évf. 2. sz. (2014) 183–200.
<http://www.vasiszemle.hu/2014/02/melkovics.htm> (Letöltés: 2016.03.17.)
- MOLNÁR 2007 = Molnár András: *Viam meam persequor – Batthyány Lajos gróf útja a miniszterelnökséig*. Budapest: Osiris Kiadó, 2007.
- PÁSZTOR 1935 = Pásztor József: *A szabad királyi városok szavazati joga*. Szeghalom, 1935.
- SZIJÁRTÓ 2010 = Szijártó M. István: *A diéta – A magyar rendek és az országgyűlés 1708–1792*. Keszthely: Balaton Akadémia Kiadó, 2010.
- SZÖCS 1996 = Szöcs Sebestyén: *A városi kérdés az 1832–36. évi országgyűlésen*. Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 1996.
- TAKÁTS 1932 = Takáts Sándor: A városi követek küzdelme a személyes szavazati jogért az 1825–1848. évi országgyűléseken. *Budapesti Szemle* 653–655 (1932) 66–91, 198–237.
- VARGA 2008 = Varga Norbert: Gróf Batthyány Lajos és a szabad királyi városok ügye az 1843/44. évi országgyűlésen. *Jogtörténeti Szemle* 3 (2008) 7–15.
- VÖRÖS 1980 = Vörös Károly: Az 1843–1844. évi országgyűlés. In: Mérei Gyula (főszerk.) – Vörös Károly (szerk.): *Magyarország története: 1790–1848*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1980, 894–922.

Earl József Pálffy and the case of the towns with royal charter at the Diet of 1843/44

ÁDÁM DEÁK

In my essay, I examine the case of the towns with royal charter at the Diet of 1843/44 through Earl József Pálffy's comments. This case's equalisation was very important, because the orders restricted the towns rights in the previous decades. The towns had just one collective vote at the Diet, earlier they voted one by one. The king controlled the towns so the nobility was hostile towards them. Proposals were made in the previous Diets, however these recommendations did not become laws, and unfortunately neither did the equalisation at this Diet of 1843/44. The nobility discussed the following points related to towns at this Diet: annexation case, rule creation and supervisory institution cases, civil qualifications questions, emissary choice case, justice case and the towns voting rights case.